

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

כאילו הוא חזרנו

הלכה

תשעה באב נדחה

פרשת מסעי [בחז"ל פרשת מטו"מ] **תשפ"ב**

שנה כ"ד - קובץ ל"ז [תתט"ז]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת מסעי

תשעה באב נדחה

"בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא" (תענית כ"ט ע"א).

הנה יש לעיין בתשעה באב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון האם דינו וגדרו ככל צום נדחה או שמא אמרינן דכיון שרובו של היכל נשרף ביום עשרה באב, כשת"ב נדחה לעשירי באב הו"ל כעצם יום התענית וכל כה"ג הו"ל כאילו תיקנו את יום עשירי באב לתענית ואבילות כיון שביום זה נשרף ההיכל, דמצד העצם גם יום עשרה באב ראוי להיות יום צום ואבל אלא שהעדיפו חכמים יום התשיעי שבו החלה הפורענות, אבל כשא"א להתענות בתשיעי מן הראוי להתענות בעשירי.

וכבר מצאנו סברא זו בטורי אבן במגילה (ה' ע"א).

דהנה במשנה שם אמרו דת"ב שחל בשבת מאחרין ולא מקדימין. ובגמ' אמרו דאקדומי פורענותא לא מקדימין, והקשה הטורי אבן דהלא רובו של היכל נשרף ביום העשירי וכבר אמר ר' יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, אלא שחכמים הכריעו "אתחלתא דפורענותא עדיפא", וא"כ מסתבר דבחל בשבת לכו"ע יש לקובעו בעשירי באב שבו נשרף רובו של היכל, ומשו"ה מאחרין ולא מקדימין. והקשה דא"כ למה אמרו טעמא דאקדומי פורענותא לא מקדמינן. ותירץ דכיון שאמרו שם דבשביעי ובשמיני נכנסו הנכרים להיכל ואכלו וקלקלו, יש מקום להקדים לימים אלה ולא לאחר, אילולי שאין להקדים פורענות, עי"ש.

ומ"מ חזינן שהטו"א כבר נגע בסברא זו.

תשעה באב נדחה

ב

והנה במגילה (ה' ע"ב) מבואר "א"ר אלעזר א"ר חנינא, רבי נטע נטיעה בפורים, ורחץ בקרונה של צפורי בשבעה עשר בתמוז ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו. אמר לפניו ר' אבא בר זבדא, רבי לא כך היה מעשה אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת, ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו לו חכמים. קרי עליה טובים השנים מן האחד". ופרש"י דר' אלעזר הודה לר"א בר זבדא שהעמידו על טעותו ותיקן את שמועתו.

והתוס' שם (ד"ה ובקש) הסבירו את מה דהוי אמינא שרבי ביקש לעקור את תשעה באב שאינו נדחה דהכונה שרבי ביקש להעביר את התענית מתשעה לעשירי וכדברי ר' יוחנן כיון שרובו של היכל נשרף בעשירי, עי"ש.

ובשו"ת כת"ס או"ח סימן ק"א הביא פרפרת ממה ששמע מאביו הגדול מרן החת"ס ששאל וכי מה הכרח יש שטעה רבי אלעזר והלא אפשר ששני מעשים היו, ובתחלה רצה רבי לעקור ת"ב שאינו נדחה, ומשלא הודו לו חכמים חזר ורצה לבטל ת"ב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, ואלו ואלו דא"ח.

ואמר החת"ס ליישב, דבאמת שתי סברות אלה תרתי דסתרי המה ואינן יכולות לשכון במדור אחד, דאם רצה להעביר את עיקר התענית לעשירי באב ע"כ ס"ל דכיון שביום זה נשרף רובו של היכל ראוי יום העשירי לצום ומספד ואבל, וא"כ בת"ב נדחה מסתבר דאינו דומה לשאר צומות הנדחים אלא בשנדחה ת"ב ליום ראשון הוי יום זה כיום תענית ואבל ממש ואין כל סברא לומר כיון שנדחה ידחה, ודפח"ח.

(אמנם לול"ד היה מקום לומר היפך הדברים, דכיון שלא הודו לו חכמים והם אמרו דאתחלתא דפורענותא עדיפא, א"כ טען רבי דמסתבר לומר כיון שנדחה ידחה, ואין בעצם סתירה בין השניים, אלא שר' אבא ב"ז ידע ששמיעתו של ר' אלעזר בטעות יסודה ורבי לא רצה אלא לעקור ת"ב נדחה).

הרי שגם החת"ס נגע בסברא זו דשאני ת"ב נדחה משאר צומות נדחים משום שגם עשרה באב ראוי להיות יום צום ובכי שבו נשרף רובו של היכל.

והכת"ס כתב לבאר דבסברא זו נחלקו שתי השיטות שבסימן תקנ"ד סיי"ט בת"ב שחל בשבת אם מותר בתשמיש המטה, השו"ע מתיר והרמ"א החמיר לאסור משום

תשעה באב נדחה

דאבילות בצנעא נוהגת אף בשבת, עי"ש. דעת המחבר כסברת הטו"א והחת"ס, ולפי סברא זו נעקר ת"ב לגמרי מיום התשיעי וכאילו יום העשירי באב עומד במקומו כעיקר יום הצום והאבל, ומשו"כ השבת מותרת אף בת"ה, אך לשיטת הרמ"א הרי זה ככל צום נדחה ות"ב עומד במקומו, אלא שלמעשה תיקנו שכל דיניו ומנהגיו ידחו ליום ראשון ומשו"כ חייב בשבת באבילות דצנעא, עי"ש ודו"ק.

וכבר הקדימו רבינו הרשב"א בעיקר סברא זו בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן תק"כ) שנשאל בת"ב שחל בשבת אם מותר בתשמיש וכתב "נראה לי שאין נוהג בו שום אבילות דהא אמרינן מעלה על שלחנו כסעודת שלמה בשעתו, וכל שכן דלגמרי עקרוה מתשיעי ואוקמוהו אעשירי, ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא התם". והדברים ברורים.

ועוד יש לומר בדרך זו, דבכך נחלקו שתי השיטות שבסימן תקנ"א ס"ד בענין ת"ב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון אם השבוע שלפניו הוי בכלל שבוע שחל בו ת"ב. דמתחלה הביא השו"ע ששני השבועות אין בהם חומרא דשבוע שחל בו ת"ב, זה שלפניו משום שת"ב נדחה מיום השבת ליום ראשון שאחריו, וזה שלאחריו משום דקיי"ל להלכה דאין איסור אלא לפניו ולא לאחריו. ושוב הביא י"א דשבוע שלפני השבת הוי ככל שבוע שחל בו ת"ב, עי"ש.

ונראה לכאורה דאם הוי ככל תענית נדחה מסתבר דשבוע שלפניה הוי ככל שבוע שחל בו ת"ב דכעין גדר דחוויה הוא, דרק משום שאסור להתענות ולהתאבל בשבת קודש נדחה בפועל ליום ראשון, אך אם יום עשרה באב נכנס תחתיו כיום אבילות מצד עצמו מסתבר טפי דאין השבוע שלפניו כשבוע שחל בו ת"ב.

ולפי"ז הולך הבית יוסף לשיטתו שהרי ס"ל דבחל ת"ב בשבת מותר בתשה"מ, הרי דס"ל דת"ב נעקר לגמרי מיום התשיעי וחל בעצם על יום העשירי, ומשום כך נקט עיקר כשיטה ראשונה דאין השבוע שלפניו כשבוע שחל בו ת"ב. וכידוע מכללי השו"ע דבכל מקום שהביא שיטה ראשונה בסתמא ושיטה שניה בשם י"א, דעתו להלכה כשיטה ראשונה.

והרמ"א שחולק על השו"ע בסימן תקנ"ד וס"ל דאסור בתשה"מ, מן הדין היה שיחלוק להלכה על הכרעת השו"ע בסימן תקנ"א בענין שבוע שחל בו ת"ב אלא

תשעה באב נדחה

שב"ל"ה אין בזה נפ"מ לדידיה שהרי כתב שם מנהג אשכנז להחמיר בכל תשעת הימים שמר"ח אב, ודו"ק בכ"ז.

ולכאורה נראה שבשאלה זו נחלקו הבבלי והירושלמי. שהרי כבר הבאנו לעיל את המבואר במגילה ה' ע"א למה מאחרין ת"ב כשחל בשבת משום דאקדומי פורענותא לא מקדמינן, אך בירושלמי במגילה (ה' ע"ב) הביאו על משנה זו דביום תשעה באב הציתו את האור בביהמ"ק ורובו של היכל נשרף ביום העשירי, וברור שכונתם לבאר בזה למה מאחרין ולא מקדימין ת"ב שחל בשבת, הרי לן מקור מפורש בירושלמי לסברת הרשב"א.

ונמצא שגם הירושלמי הולך לשיטתו שהרי בירושלמי (תענית כ"ה ע"ב) מפורש להדיא דבת"ב נדחה אין השבוע שלפניו כשבוע שחל בו ת"ב, ודו"ק בכ"ז.

ב

אך באמת נראה דשתי שאלות אלה לאו הא בהא תליא, שהרי במנהגי מהרי"ל (הל' י"ז בתמוז ות"ב אות ז' – ט') נקט להחמיר באבילות בצניעא, ומאיך הקיל לגבי שבוע שחל בו ת"ב, וכן גם במרדכי (תענית תל"ה – תרל"ט), הרי דאף אם נקטינן שאכן עקרו לגמרי ת"ב ותקנו תחתיו י' באב מ"מ יש מקום להחמיר לגבי אבילות בצניעא, וכן פשוט גם בסברא דאין הכרח לתלות הני תרתי זב"ז.

וכבר כתב המהרי"ל (שם) דבת"ב נדחה אין שבוע שחל בו "כיון שנדחה לאחד בשבת אין עליה דין ט' באב אלא כאילו איקלע קביעותא בא' בשבת דמי". הרי דכיון שנדחה אין דין שבוע שחל בו ולא משום שנשרף ההיכל בעשירי, עיי"ש.

ובאמת נראה עוד בעיקר כונת הרשב"א ושיטת השו"ע דבת"ב נדחה אין אבילות אף בצניעא, דאין זה משום סברת הטורי אבן אלא משום סברא פשוטה, דעד כאן לא מצינו דנוהגין אבילות בצניעה בשבת אלא באבילות דיחיד דהלא נצטוונו בשבעת ימי אבילות ולעולם שבת בכללם, ובהכרח דאף בשבת נוהגין אבילות בצניעא דאל"כ אין לך שבעת ימי אבל, משא"כ בת"ב שחל בשבת דעקרוה לגמרי מת"ב ותיקנו להתאבל ולהתענות בעשרה בו, וכיון שמתאבלים ומתענים בי' באב מסתבר טפי שעקרו את ת"ב לגמרי. ומה שכתב הרשב"א דמעיקרא היה ראו להתענות בעשרה באב אין זה

תשעה באב נדחה

אלא תוספת בעלמא לרווחא דמילתא להדגיש דמסתבר לפרש שעשירי באב אינה תוספת בעלמא על ת"ב, אלא שעקרו את התענית מת"ב ואוקמוה בעשרה באב.

ובאמת מסתבר כן, דאת"ל שזה עיקר סברת הרשב"א איך למדין י"ז בתמוז ועשרה בטבת מתשעה באב ושמא לא אמרו במשנה שהתענית נדחית ליום א' אלא בתשעה באב בלבד משום דמעיקרא היה ראוי להתענות בו, משא"כ בי"ז בתמוז וי' בטבת, וז"פ.

ודעת המחמירים היא דכיון שעיקר התענית בתשעה באב הוא מסתבר טפי שאכן אבילות דצנעא נוהגת אף בת"ב בשבת, ואכן נוהג באבילות מסויימת בשני הימים גם יחד.

ומ"מ נראה דלא נחלקו בשורש הגדר ובעיקר ענין ת"ב נדחה, אלא בדקות הסברא האם מסתבר לומר דמשנדחה התענית מתשיעי לעשירי פטרוהו לגמרי בתשיעי אף מאבילות דצנעא ונכנס עשירי תחתיו, או שמא מסתבר טפי לומר דמ"מ נוהג אבילות בצנעא בת"ב שחל בשבת, אלא דכיון שא"א להתענות ולהתאבל בפרהסיא בשבת מתאבל ומתענה בעשירי ומ"מ לא נפטר מאבילות בצנעא אף בתשיעי.

וכך גם במה שנחלקו אם יש דין שבוע שחל בו ת"ב, אין זה תלוי בשורש גדר ת"ב נדחה, אלא בשאלה מסויימת האם מסתבר להחמיר בשבוע שחל בו ת"ב כאשר בת"ב גופה אין אנו נוהגין כל מנהגי אבילות כיון שחל בשבת.

מר סבר דמ"מ הוי שבוע שחל בו ת"ב ובימים הקרבים לת"ב יש להחמיר בהם באבילות דהלא בשביעי כבר נכנסו אויבים להיכל ואכלו וקלקלו, ומר סבר דכל שאינו מתאבל בת"ב גופה לא מסתבר להחמיר בשבוע שלפניו.

ומ"מ אין שתי שאלות אלה תלויות כלל זב"ז, ומשו"כ חזינן דאף שהשו"ע הביא שתי שיטות לגבי שבוע שחל בו (בסימן תקנ"א) לא הביא כלל מי שחולק לגבי תשה"מ (סימן תקנ"ד) דבאמת לא הא בהא תליא ואין זה ענין אצל זה. ודו"ק בכ"ז.

ג

ועוד נפ"מ בין שתי דרכי הבנה אלה כתב האבני נזר (או"ח סי' תכ"ו) וכך כתב גם הרב השואל בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן שס"ג) בענין קטן שהגדיל ביום ת"ב נדחה אם חייב להתענות, דאת"ל דהוי ככל תשלומין הלא כלל גדול בידנו דהפטור בעצם בזמן

תשעה באב נדחה

עיקר החיוב פטור אף מן התשלומין, אך אם נאמר שת"ב נדחה חל בעצם ביום עשרה באב יש מקום לומר שחייב להתענות מעיקר הדין.

אך באמת נראה דאם דבריהם נכונים בשורשם מסתבר דלכו"ע הוי תשלומין דמ"מ ברור דעיקר היום הלא בת"ב כתקנת הנביא, והיום עשירי באב הוי נדחה ותשלומין. והרי חזינן דבת"ב נדחה הקילו טובא לגבי בעל ברית ומעוברת וחולה (עיין לקמן אות ב'). אך באמת נראה דפשוט הדבר שקטן זה חייב מעיקר הדין דשאני תשלומין דיחיד ודאקראי מתקנת חכמים הקבועה לכלל בית ישראל, ואין גדר ת"ב נדחה כגדר תשלומין כלל.

וכך גם במה שמצינו (פסחים צ"ג ע"א) דפסח שני הוי תשלומין דראשון לרבי נתן משום כך קטן שהגדיל וגר שנתגייר בין שתי הפסחים פטורין מלעשות פסח שני, דהוי ענין מקרי ליחידים שנטמאו או שהיו בדרך רחוקה, משא"כ בגדר צום נדחה דשבת אחת היא לכלל בית ישראל ומצד הטבע וההכרח שימי התענית יפלו אף בשבת קודש.

ומאחר שתיקנו שת"ב שחל בשבת חייבין הכל בצום ואבילות בי' באב הוי ככל תענית שכל בית ישראל חייבין בה. כך נראה פשוט לענ"ד. ושורש בשו"ת דברי מלכאל (ח"ה סימן ק"ל) שגם הוא פלפל בתחילה לדמות ת"ב נדחה לתשלומין, אך שוב כתב דפשוט דחייב להתענות כמבואר, עי"ש.

ד

והנה כתבתי לעיל דבאמת אפשר שהשו"ע והרמ"א נחלקו בשורש גדר תשעה באב נדחה ומה שהרמ"א לא חלק על השו"ע בדין שבוע שחל בו תשעה באב משום דנקט שכל החומרות נוהגות מר"ח אב.

אך באמת מצינו בכמה הלכות דאף לשיטת הרמ"א דנהגו להחמיר במנהגי אבילות מר"ח אב מ"מ אף לדידיה יש חומרא יתירא בשבוע שחל בו תשעה באב. ונביא כמה דוגמאות:

א. בסימן תקנ"א סעיף י"ד מבואר דאסור לכבס בגדי קטנים בשבוע שחל בו ת"ב, ובמשנ"ב (ס"ק פ"ב) כתב בשם החיי אדם דאף לדידן אין להחמיר בבגדי קטנים אלא בשבוע שחל בו ת"ב ולא לפני"כ.

תשעה באב נדחה

ב. בסעיף י' שם לגבי סעודת מצוה כגון ברית מילה ופדיון הבן וכדו' דבשבוע שחל בו ת"ב אין לאכול בשר ואין לשתות יין אלא מנין מצומצם. ובמשנ"ב ס"ק ע"ז כתב בשם דרך החיים דיש להקל בזה מר"ח עד שבוע שחל בו ת"ב ולא כדברי הלבוש והח"א שהחמירו בזה מראש חדש.

ג. ושם בסעיף ה' איתא "אסור לעבריות לכבס בגדי עכו"ם בשבוע זה". ובמשנ"ב ס"ק מ"ג הביא בשם הח"א דאף לדידן אין להחמיר בזה אלא בשבוע שחל בו ת"ב.

ד. שם בסעיף ג' במקור דברי הרמ"א שאנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחילת ר"ח עד סוף התענית, כתב המשנ"ב בביאור הלכה ד"ה ואנו נוהגין דמי שאין לו אלא חלוק אחד יכול להקל מר"ח עד השבת, ואינו אסור אלא בשבוע שחל בו.

הרי לן מכל זה דאף לשיטת הרמ"א יש חומרא בשבוע שחל בו ת"ב יותר מבתשעת הימים, ויש לשאול לדרכנו מה הדין בכל אלה כאשר ת"ב חל בשבת. ולפי המבואר לכאורה יש להחמיר לשיטת הרמ"א, דכיון דלשיטתו ת"ב שחל בשבת אסור בתשה"מ ואבילות בצנעא נוהגת בשבת זו ולא כשיטת הרשב"א, משום דס"ל להרמ"א דאין בין ת"ב נדחה לשאר הצומות הנדחין ולשיטתו יש להחמיר דאף בחל בשבת יש דין שבוע שחל בו ת"ב וכשיטה השניה שהביא השו"ע. אך לא ראיתי בספרי גדולי הזמן הלכה זו.

ומשו"כ נראה טפי לפי מה שכבר כתבתי לעיל דבאמת שתי הלכות אלה לאו הא בהא תליא, והרמ"א אכן הסכים לדעת השו"ע לגבי שבוע שחל בו ת"ב אף שחולק עליו לגבי אבילות בצנעא.

כאילו הוא החריבו

כאילו הוא החריבו

"צום הרביעי וצום החמישי צום השביעי וצום העשירי
יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת
והשלום אהבו" (זכריה ח' י"ט).

הנה יש לתמוה על פסוק זה, הלא תחילתו תפילה, תקוה, והבטחה על
עתיד זוהר שבו ימי הצום והאבל יהיו לימי שמחה ואורה, ומה ענין רישא
לסיפא, שבו דברי מוסר ותוכחה "האמת והשלום אהבו?

וראיתי ברד"ק ובמצודות שאכן פירשו שהבטחה זו תקוים בתנאי
שהאמת והשלום אהבו, וצריך ביאור בכונת הדברים.

הנה אמרו חז"ל:

"כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא
החריבו" (ירושלמי יומא ה' ע"א).

דבריהם ז"ל נוקבים עד עומקא דתהומא רבא וכחרב הם המתהפכת
מעל ראשנו.

מעלין עליו כאילו הוא החריבו! הלא אילו היינו ראויים להשראת
השכינה היינו זוכים בו ברגע לבית המקדש של אש שירד מן השמים
(רש"י ותוס' ר"ה ל', סוכה מ"א, ושבועות ט"ו) ואם לא זכינו אין זה אלא
משום שלא נמצינו ראויים לכך, ומשום כך הרי זה כאילו אנחנו החרבנו
את בית המקדש בזמנינו.

בימים קשים אלה על כל אחד ואחד לצייר בדמיונו ולראות בעיני רוחו
את הלהבות האוכלות בקורות הבית ואת פרחי הכהונה זורקים את
מפתחות ההיכל לשמים ונופלים לתוך להבות אש.

ודבר זה מטיל אחריות כבדה על כל דור, על כל ציבור, ועל כל יחיד,
לפשפש במעשיו, להטיב דרכיו ומעלליו ולעשות מה שבידו כדי שמהרה
יבנה בית המקדש.

כאילו הוא החריבו

ובעיקר צריך לחזק ולהתחזק באותם הענינים שהביאו לחורבן הבית בראשונה ובשניה, כי הן הם הסיבות המונעות את בנינו בכל דור ודור. ומשו"כ עלינו להתבונן, מה חרי האף הגדול הזה ומה גרם לחורבן בראשונה ובשניה, ונחזה אנן.

ב

והנה אמרו חז"ל (נדדים פ"א ע"א) "על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו" עד שפירשה הקב"ה בעצמו "על עזבם את תורת של לא בירכו בתורה תחילה" והר"ן כבר כתב שם דפשוט של לא משום ביטול מצות ברכת התורה בלבד חרב הבית אלא משום "של לא היתה התורה חשובה בעיניהם" ולא עסקו בה לשמה, לא די בכך שאנו עוסקים בתורה אלא צריך שתהיה התורה חשובה בעינינו, שנבין ונדע, "כי היא חייכם ואורך ימיכם", שנדע ונבין ש"תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו שנאמר ונס אל אחת הערים האלה וחי, עשה לו כדי שיחיה", ולשונו הזהב של הרמב"ם צריכה להיות שגורה בפיו וחקוקה על לוח לבנו "חיי בעלי החכמה ומבקשיה ללא תלמוד כמיתה חשובין" (רמב"ם פ"ז מהלכות רוצח הלכה א'), אין אנו ראויים להשראת השכינה עד שנשמח בדברי תורה ונשתעשע בהם ונדע כי הם חיינו ואורך ימינו.

וכבר כתב בדגל מחנה אפרים (פרשת בשלח) בשם זקינו ומורו הבעש"ט שבזמן החורבן לא בירכו את ברכת "והערב נא" וכתב שזה דבר פלא, ולכאורה אכן פלא הוא, הלא הברכה האחרונה, אשר בחר בנו היא המעולה שבברכות (ברכות ט"ו ע"א) הראשונה היא ברכת המצוה "אשר קדשנו במצותיו", והערב נא היא הקטנה שבברכות התורה ואינה אלא סמוכה לחבירתה, מדוע אפוא חידש הבעש"ט דרך משום חסרון ברכה זו חרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתן.

והנראה בזה, דרק אם נזכה שתהיה התורה חשובה בעינינו, רק אם נשמח ונשתעשע במתיקות עריבותה, רק אז נוכל להבטיח שגם בנינו

כאילו הוא החריבו

אחרינו יצעדו בגאון בדרך התורה ובתלמודה, ולא בכדי הסמיכו חז"ל "והערב נא... ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה" כי רק כאשר בנינו יראו בבית את מתיקות התורה, עריבותה ושמחתה ירצו גם הם לצעוד בעקבותינו בדרך התורה. וכן כתוב בשירת האזינו "וענתה בי השירה הזאת... כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים ל"א כ"א) רק אם התורה תהיה שירה בפנינו ונשיר את זמרתה בשקיקה ובצמאון יובטח "כי לא תשכח מפי זרעו".

ולכן אמר הבעש"ט זי"ע כי רק משום שחדלו לומר והערב נא אבדה הארץ, חרב הבית, וגלו ישראל מעל אדמתם.

ובדבר זה עלינו להתחזק, להרבות בשמחת התורה, בשירה ובזמרה, בצמאון ובשקיקה כדי להשרות השכינה בישראל.

ג

והבית השני חרב בעון שנאת חנם (כמבואר ביומא ט' ע"ב), ובירושלמי (יומא ד' ע"א) איתא שהיו אוהבים את הממון ושונאים זה את זה. כי אהבת בצע כסף היא המביאה עלינו קנאת איש מרעהו ושנאת חנם, ורק כאשר נתקן חטא זה של שנאת חנם, ונרבה שלום בין איש לרעהו באהבה ובאחוה יבנה הבית במהרה.

ובפרשת בחוקתי כתב רש"י (ויקרא כ"ו ו'):

"ונתתי שלום בארץ, שמא תאמר הרי מאכל הרי משתה... אם אין שלום אין כלום... תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר 'עושה שלום ובורא את הכל'".

ונראה בזה כונת חז"ל (עוקצין פ"ג מ"ב) "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" דרק ע"י השלום יש קיום ותוחלת במאכל ומשתה ובכל השפע והטוב, וככלי שמחזיק מה שבתוכו שלא ילך לאיבוד,

כאילו הוא החריבו

כך השלום בישראל "כלי מחזיק ברכה" היא.

הקב"ה משפיע עלינו בחסדיו המרובים שפע אלקי, ברכות שמים מעל ברחניות ובגשמיות אך אם אין בידינו כלי מחזיק ברכה לא נשאר בידינו מאומה. משל לאדם שמוזגים לו יין המשומר ושמן אפרסמון, אך אם הכלים שבידו סדוקים ושבורים, קנקנים דולפים, לא ישאר מאומה בידו. ולא מצא הקב"ה לישראל כלי מחזיק ברכה אלא השלום.

ראה נא את דברי הרמב"ם בסוף הלכות חנוכה (פ"ד הי"ד) "היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". והדברים מבהילים, כל התורה לא ניתנה אלא לעשות שלום בעולם!

וזה שאמר הנביא (זכריה ח' י"ט) "והאמת והשלום אהבו" אמת – היא תורת אמת, כאשר תורת אמת תאהבו ובכך תתקנו את חורבן הבית הראשון, והשלום אהבו, ובכך תתקנו את חורבן הבית השני, אז ורק אז תזכו שצום הרביעי וצום החמישי, צום השביעי וצום העשירי יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים בב"א.

(ונראה עוד בזה עפ"י הפטרת חזון שבו מוכיח הנביא ישעיהו את בני ישראל על העול והרשע, על העדר המשפט ועל חסרון הצדקה, ובסיום הפרק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". וכנגד שני אלה דורש הנביא זכריהו והאמת (משפט) והשלום (צדקה) אהבו, ודו"ק).

ד

ובהיותנו עוסקים בעון שנאת חנם, גנותה ועונשה הקשה, חשיבות יתירה יש בהעמקה בדברי רבינו הנצי"ב בהקדמה לספרו הגדול העמק דבר לספר בראשית. ומשום חשיבות הדברים הנני מעתיק לשונו:

כאילו הוא החריבו

"דשבח ישר הוא נאמר להצדיק את הקב"ה בחורבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל, ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכת עולמים, ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס, ובאו ע"י זה לידי שפיכת דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית, וע"ז היה צדוק הדין, שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לשם שמים דזהב גורם חורבן הבריאה והריסות ישוב הארץ".

וכמה נוקבים הדברים, וכמה הם שייכים לנו וכאילו היום נכתבו.

שנאת חנם שהחריבה את בית מקדשנו לא בין עמי ארצות היתה ולא בין רשעים פורקי עול מלכות שמים, אלא בין צדיקים חסידים ועמלי תורה. כל אחד מצדיקים אלה בטוח היה שרק דרכו והשקפתו היא לבדה ראויה לעלות על שלחן מלכים, ושל זולתו פסולה ומחשבת פיגול היא, מינות ואפקורסות.

"שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו!"

אפשר שצדיקים הם במצוות שבין אדם למקום חסידים ובעלי תורה, אך אין הקב"ה אוהבם, ובגלל צדיקים כאלו חרב בית המקדש.

כי אף שפשוט הדבר שאף בין צדיקים וחסידים תהיינה חילוקי דעות ביסודות ההשקפה, ומעולם היו חילוקי דעות כאלה בין גדולי ישראל ועדותיהם, אך מכאן ועד לשנאה רחוקה הדרך.

שהרי מדת הענוה מחייבת להבין ולהאמין שגם החולקים על דעתנו צדיקים כמונו, ואפשר שהם אף גדולים ממנו בצדקותם וקדושתם, ואף לשיטתם ודעתם יש מקום תחת השמש, שמשה של תורה.

עלינו לרחק שנאה זו ולהשניאה על כל מי שחרד את דבר ה' ועל כל מי שיראת ה' ואהבתו שוכנת בלבו.

כאילו הוא החריבו

זכותו של כל צדיק ות"ח לעמוד על דעתו ואף להלחם על דעתו, אך אין לו זכות לשנוא ולהשניא, ושנאה זו חורבן עולם היא, חורבנו של עולם התורה והיהדות, והיא שהחריבה את בתינו ושרפה את היכלנו ועדיין מרקדת בינינו.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

